

Олександр Миколайович Музичук,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України,

Харківський національний університет внутрішніх справ (проректор);

 <https://orcid.org/0000-0001-8367-2504>,

e-mail: o.muzychuk23@gmail.com;

Костянтин Леонідович Бугайчук,

доктор юридичних наук, професор,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

науково-дослідна лабораторія з проблем наукового забезпечення

правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів (завідувач);

 <https://orcid.org/0000-0003-2429-5010>,

e-mail: klbugaychuk@gmail.com

**СУЧАСНА ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ
У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

Викладено авторський погляд на те, що в новітньому розумінні парадигми взаємовідносин сучасної держави та громадянського суспільства має місце соціально орієнтований вектор держави, який є багатоманітним і тісно пов'язаним із потребами населення. Держава виступає своєрідним «мостом» між суспільством і потенційними можливостями його розвитку та задоволення максимально широкого кола потреб, започатковуючи так званий напрям «паблік рілейшенз», що закладає в саме розуміння держави пасивну роль, формує множинне коло суб'єктів у сфері громадянського суспільства, які перебирають на себе ті функції, що раніше виконувалися державою.

Ключові слова: держава, громадянське суспільство, напрями, форми, взаємодія, публічне адміністрування.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Для сучасного суспільства характерною є динамічність розвитку в контексті цифровізації та глобалізації. За таких умов докорінно змінюються та перебудовуються підходи до розуміння сучасної держави і громадянського суспільства. Усвідомити всю глибину цих трансформацій можливо на рівні публічного адміністрування, зокрема в процесі усвідомлення специфічних новітніх форм взаємодії інститутів громадянського суспільства із суб'єктами публічного адміністрування. Це питання актуалізується в умовах переорієнтації системи

публічного адміністрування в Україні, яка, на переконання С. Серьогіної, О. Миколенко, В. Селюкова й О. Лялюка, тривалий час була орієнтована лише на злочинне «обслуговування» тоталітарного режиму та його ключових лідерів [1, с. 287].

Стан дослідження проблеми

Концепція «modern state», або «сучасна держава», знайшла своє широке осмислення у працях багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, окремі аспекти цієї проблематики досліджували такі зарубіжні вчені, як Б. Сілва, З. Кандук, Е. Ероглу, А. Ягмурлу, Ю. Фенг. Окремо досліджувалося питання взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства. Так, фундаторами соціально орієнтованих підходів на рівні адміністративно-правової доктрини виступили В. Авер'янов, О. Андрійко, Г. Атаманчук, О. Бандурка, О. Безпалова, Ю. Битяк, І. Бородін, О. Брусакова, О. Джафарова, М. Качинська, Т. Коломоєць, В. Московець, О. Музичук, О. Негодченко, В. Сокуренько та ін. Водночас перед сучасною адміністративно-правовою доктриною постає необхідність аналізу новітніх підходів і поглядів зарубіжних науковців на сутність сучасної держави й громадянського суспільства в контексті поглиблення процесів цифровізації та глобалізації у світі. Окремо потребують осмислення конкретні «мости» для втілення цих новітніх підходів у практику діяльності суб'єктів публічного адміністрування на рівні сучасних напрямів і форм взаємодії.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб визначити перспективні напрями та форми взаємодії сучасної держави і громадянського суспільства у сфері публічного адміністрування. Для її досягнення необхідно вирішити такі *завдання*: розкрити сутність поняття сучасної держави на основі глибокого міждисциплінарного аналізу поглядів провідних зарубіжних дослідників, відштовхуючись від новітнього бачення концепції сучасної держави; окреслити актуальні аспекти розуміння громадянського суспільства в умовах цифровізації та глобалізації; проаналізувати погляди окремих вітчизняних науковців на сутність публічного адміністрування та сформулювати авторське бачення цієї категорії в контексті досліджуваної проблематики; на основі ґрунтовних вітчизняних і зарубіжних досліджень виокремити перспективні напрями та форми взаємодії сучасної держави і громадянського суспільства.

Наукова новизна дослідження

Втілено новітній погляд на сутність сучасної держави, що досягається в процесі ґрунтовного аналізу наукових досліджень науковців – представників різних галузей знань і країн світу, а також окреслено

сучасні підходи до розуміння громадянського суспільства, на основі чого виокремлено перспективні напрями та форми взаємодії сучасної держави і громадянського суспільства, які раніше не розглядалися в контексті досліджуваної проблематики.

Виклад основного матеріалу

Розглядаючи сутність сучасної держави в широкому розумінні, Б. Сіва у своїй статті прагне зрозуміти та пояснити, чому вона є абстрактною конструкцією, заснованою більше на вірі, ніж на суспільному договорі. Крім того, дослідник стверджує, що політичну владу слід визначати через використання примусу чи монополізованого насильства замість посилення на суспільні цілі чи мирне вирішення розбіжностей [2, с. 105].

У вузькому ж значенні в нашому дослідженні під сучасною державою ми будемо розуміти новітні аспекти механізму реалізації владних повноважень суб'єктами публічного адміністрування.

Феномен сучасної держави в широкому значенні неможливо розглядати окремо від процесів глобалізації. Як зазначають Ю. Волошин і В. Крикун, постає питання про проблему реалізації державного суверенітету в контексті міждержавної інтеграції, що свідчить про створення наднаціональних утворень та поглиблення міждержавної інтеграції. На сучасному етапі розвитку конституційного та міжнародного права сформулювалися дві протилежні концепції державного суверенітету. Одна з них полягає в тому, що сучасна глобалізація «стирає» державні кордони та зменшує державний суверенітет; відповідно до другої подальше зміцнення суверенітету є об'єктивною закономірністю розвитку держав на всіх етапах їх історичної еволюції [3, с. 357].

Ми ж стоїмо на тому, що подібні міждержавна інтеграція та глобалізація позначаються й на публічному управлінні в окремій державі, зокрема закладають у саме розуміння держави пасивну роль, формують множинне коло суб'єктів як зовнішніх, так і внутрішніх, особливо у сфері громадянського суспільства. Ці суб'єкти перебирають на себе ті функції, що раніше виконувалися державою, спрямовують окремі напрями діяльності органів державної влади на вирішення глобальних проблем (транснаціональної злочинності, наслідків глобальних екологічних катаклізмів тощо), закладають тенденції на рівні публічного управління до все більшої децентралізації компетенції органів державної влади та водночас до глобалізації управління окремими сферами, що пов'язані з глобальною зміною клімату та іншими проблемами загальносвітового масштабу.

Представник словенської наукової спільноти З. Кандук крізь призму кримінологічного бачення вважає, що сучасна держава – це організація (комплекс установ), яка сьогодні має погану репутацію

внаслідок таких широко поширених, глибоко вкорінених і добре відомих явищ, як корупція, клієнтелізм, приватизація, «феодалізація» державних ресурсів і функцій, маніпулювання людьми за допомогою служб зв'язків із громадськістю та засобів масової інформації, непрозоре ухвалення/неухвалення важливих рішень та значна класова упередженість [4, с. 305].

Дійсно, ця теза актуалізує соціально орієнтований вектор сучасної держави, який є багатоманітним і тісно пов'язаним із потребами населення. Так, держава виступає своєрідним «мостом» між суспільством і потенційними можливостями його розвитку та задоволення максимально широкого кола потреб у сфері працевлаштування, охорони здоров'я, дозвілля, освіти, науки, культури, виробничій сфері, закладаючи так званий напрям «паблік рілейшенз».

Турецькі дослідники Е. Ероглу та А. Ягмурлу стверджують, що «паблік рілейшенз» є найважливішою функцією державного управління сучасної держави. Науковці наголошують на тому, що такі підходи вибудували відносини «держава – громадянин» у новому ракурсі. У цьому контексті зв'язки з громадськістю в сучасній державі змінили свою позицію на обслуговування, орієнтоване на клієнтів, участь, підзвітність і прозорість, глобальні відносини, оцифровку та управління кризовими ситуаціями, додавши такі різні новітні практики, як цифрові комунікаційні платформи, публічна дипломатія, публічний маркетинг та антикризовий менеджмент [5, с. 139].

Ми глибоко переконані, що в основі такої перебудови відносин «держава – громадянин» лежить формування глобального віртуального середовища, вільного від системоутворюючого впливу будь-якої держави, бізнесу, світового лідера чи церкви. Це середовище до того ж тяжіє до постійного розвитку, трансформації, поліваріантності поведінки, альтернативного вибору, що органічно доповнює провідну в сучасному суспільстві філософію постмодерну. І сучасна держава на рівні публічного управління має підлаштовуватися під такі новітні цифрові реалії, перебудовувати діяльність органів державної влади під ті об'єктивні можливості, що відкривають процеси глобалізації та цифровізації. У світлі цих процесів не лише трансформуються діяльність державних інституцій, а й утворюється новітнє бачення громадянського суспільства, коло можливостей якого суттєво розширюється, зокрема за рахунок комунікації з численними міжнародними партнерами та реалізації новітніх цифрових ініціатив.

Як зауважують О. Тіхонova, А. Голдовський, О. Братасюк, Н. Чорногор, Н. Гербуг та Н. Серьогіна, концепція громадянського суспільства, що сягає корінням у давнину й отримала розвиток у працях ліберальних гуманістів Нового часу, знову стала актуальною наприкінці ХХ століття у зв'язку з розвитком демократизації. Ця концепція

заснала значних змін у XXI столітті через поширення різноманітних онлайн-форм громадянської активності [6, с. 168].

Китайський дослідник Д. Фенг стверджує, що неурядові організації як ядро громадянського суспільства супроводжували сучасне будівництво національних держав і формували одна одну під час взаємодії із сучасною державою. Період і перебіг сучасного національно-державного будівництва визначили їх характер та функції. Неможливо аналізувати неурядові організації в країнах, що розвиваються, за моделлю неурядових організацій у розвинутих країнах через відсутність перспективи сучасного національно-державного будівництва [7, с. 1575].

Водночас можемо зауважити, що в сучасному глобалізованому світі підхід щодо розгляду сутності та масштабів діяльності неурядових організацій виключно в межах окремої держави є доволі обмеженим. Адже, як ми зазначали вище, відкритість сучасного віртуального середовища дозволяє активній громадськості різних держав світу реалізовувати спільні онлайн-ініціативи, проводити дослідження, заходи, комплексні програми, при цьому навіть не перетинаючи національних кордонів.

Зауважимо, що вітчизняне нормативно-правове регулювання взаємодії держави та громадянського суспільства на рівні публічного управління є доволі прогресивним, орієнтованим на високі міжнародні стандарти і спрямованим на майбутнє. Відповідно до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки громадянське суспільство здатне зробити значний внесок у сталий розвиток держави шляхом надання соціальних послуг, забезпечення здійснення соціального підприємництва, збільшення кількості робочих місць і самозайнятих осіб, поліпшення бізнес-середовища, протидії корупції, сприяння прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та реалізації інших суспільно корисних проєктів¹.

Як бачимо, стратегія визначає основу взаємодії держави та громадянського суспільства, що нею виступає сталий розвиток, під яким ми розуміємо баланс між поточними потребами людства та гармонійним існуванням майбутніх поколінь, в основі якого лежать цілі сталого розвитку, що визначаються Самітом Організації Об'єднаних Націй з питань сталого розвитку на основі аналізу глобальних світових викликів та провідних тенденцій, схвалених світовим співтовариством.

¹ Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : затв. Указом Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021> (дата звернення: 08.08.2023).

Основою, фундаментом такої взаємодії виступає, на наше глибоке переконання, публічне адміністрування, під яким К. Бугайчук розуміє вид діяльності публічної адміністрації, який виражається, крім надання адміністративних послуг, у реалізації та виконанні законів і підзаконних нормативно-правових актів [8, с. 42]. Р. Миронюк під терміном «публічне адміністрування» розуміє виконання певних завдань у межах інструкцій, а в широкому розумінні, на його думку, це поняття включає також контроль за виконанням управлінських рішень [9, с. 5].

Ми ж у контексті цього дослідження схиляємося до розуміння публічного адміністрування як функціонування утвореної державою системи суб'єктів публічного адміністрування, діяльність якої спрямована на забезпечення сталого розвитку держави в процесі надання адміністративних послуг, виконання законів і підзаконних нормативно-правових актів, взаємодії з громадянським суспільством у національному та міжнародному вимірі.

Подібне розуміння публічного адміністрування відкриває перед нами шлях до осмислення окремих перспективних напрямів взаємодії сучасної держави та громадянського суспільства. До переліку таких напрямів, кожен з яких охоплює окремі форми, ми відносимо такі.

1. Взаємодія держави з членами діаспор за допомогою різноманітних інститутів і практик. Так, австралійський дослідник А. Гамлен у своїй статті «Еміграційна держава і сучасна геополітична уява» визначив дві форми взаємодії держави з діаспорою: перша, яка зводиться до культивування та визнання діаспорних громад; друга, що залучає їх до взаємних зв'язків з батьківщиною. Вчений наголошує на тому, що всупереч загальноприйнятій думці для держав є нормальним існування різноманітних механізмів, які виступають за їхні кордони та впливають на екстериторіальні групи [10, с. 840]. Вважаємо, що цей напрям і форми в його межах потребують максимальної акумуляції зусиль наукової спільноти у світлі надзвичайно тяжкої демографічної ситуації в Україні та масової проблеми незаконного перетинання державного кордону.

2. Взаємодія держави з інститутами громадянського суспільства, сформованими здобувачами вищої освіти. Як зауважують О. Безпалова, В. Аброськін, О. Андрійко, О. Синявська та С. Євдокименко, наближення рівня організації, ефективності функціонування системи вищої освіти в Україні до стандартів і вимог європейського освітнього простору вимагає визначеності, чіткості, конкретності адміністративно-правового регулювання діяльності закладів вищої освіти [11, с. 6]. Зокрема, потребує детального розгляду така форма взаємодії, як державна підтримка соціальних проєктів, розроблених

здобувачами вищої освіти та спрямованих як на підвищення комфорту й безпеки освітнього середовища в конкретному закладі вищої освіти, так і на вирішення нагальних потреб населеного пункту, регіону чи країни. Подібна форма вимагає також свого інституційного втілення у створенні відповідних профільних центрів (відділів) на рівні закладів вищої освіти та їхніх структурних підрозділів.

3. Взаємодія держави з громадянським суспільством у сфері екологічної безпеки держави. Цей напрям охоплює такі форми, як проведення екологічних акцій за участі населення та працівників суб'єктів публічного адміністрування, розробка проєктів, зокрема інфраструктурних, на тему відновлювальних джерел енергії, проведення заходів, спрямованих на підвищення екологічної свідомості населення, розробка різноманітних інструментів оперативного обміну інформацією між громадськістю та суб'єктами публічного адміністрування (чатботів, програм, баз даних тощо) з метою швидкого реагування компетентних державних органів на факти порушення екологічного законодавства. Окремі дослідники розглядають цей напрям у міжнародному вимірі. Так, О. Безпалова, С. Онопрієнко, С. Тарасов, З. Заваьна та М. Старинський стоять на тому, що важливим недоліком низки країн світу є відсутність єдиного узгодженого переліку показників оцінки екологічної безпеки в кожній країні. Дослідники зауважують, що наявність однакових показників для всіх держав дозволить контролювати стан довкілля в державі іншим зацікавленим сторонам, а також забезпечити реальну відповідальність держави за незадовільний стан довкілля [12, с. 804].

Висновки

Підсумовуючи викладене, можна зауважити, що міждержавна інтеграція та глобалізація позначаються й на публічному управлінні в окремій державі, зокрема закладають у саме розуміння держави пасивну роль, формують множинне коло суб'єктів як зовнішніх, так і внутрішніх, особливо у сфері громадянського суспільства, які перебирають на себе ті функції, що раніше виконувалися державою, спрямовують окремі напрями діяльності органів державної влади на вирішення глобальних проблем (транснаціональної злочинності, наслідків глобальних екологічних катаклізмів тощо), закладають тенденції на рівні публічного управління до все більшої децентралізації компетенції органів державної влади та водночас до глобалізації управління окремими сферами, що пов'язані з глобальною зміною клімату та іншими проблемами загальносвітового масштабу.

Ми стоїмо на тому, що в новітньому розумінні парадигми взаємовідносин сучасної держави та громадянського суспільства має місце соціально орієнтований вектор держави, який є багатоманітним і

тісно пов'язаним із потребами населення. Так, держава виступає своєрідним «мостом» між суспільством і потенційними можливостями його розвитку та задоволення максимально широкого кола потреб, закладаючи так званій напрямком «паблік рілейшенз».

В основі перебудови відносин «держава – громадянин» лежить формування глобального віртуального середовища, вільного від системоутворюючого впливу будь-якої держави, бізнесу, світового лідера чи церкви. Це середовище до того ж тяжіє до постійного розвитку, трансформації, поліваріантності поведінки, альтернативного вибору, що органічно доповнює провідну в сучасному суспільстві філософію постмодерну. І сучасна держава на рівні публічного управління має підлаштовуватися під такі новітні цифрові реалії, перебудовувати діяльність органів державної влади під ті об'єктивні можливості, що відкривають процеси глобалізації та цифровізації.

Відкритість сучасного віртуального середовища дозволяє активній громадськості різних держав світу реалізовувати спільні онлайн-ініціативи, проводити дослідження, заходи, комплексні програми, при цьому навіть не перетинаючи національних кордонів.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки визначає основу взаємодії держави та громадянського суспільства, що нею виступає сталий розвиток, під яким ми розуміємо баланс між поточними потребами людства та гармонійним існуванням майбутніх поколінь, в основі якого лежать цілі сталого розвитку.

Ми схиляємося до розуміння публічного адміністрування як функціонування утвореної державою системи суб'єктів, діяльність якої спрямована на забезпечення сталого розвитку держави в процесі надання адміністративних послуг, виконання законів і підзаконних нормативно-правових актів, взаємодії з громадянським суспільством у національному та міжнародному вимірах.

До перспективних напрямів взаємодії сучасної держави та громадянського суспільства, які охоплюють окремі форми, ми відносимо взаємодію держави з членами діаспор за допомогою різноманітних інститутів і практик, взаємодію держави з інститутами громадянського суспільства, сформованими здобувачами вищої освіти, взаємодію держави з громадянським суспільством у сфері екологічної безпеки.

Список бібліографічних посилань: 1. Serohina S. H., Mykolenko O. M., Seliukov V. S, Lialiuk O. Public Administration as One of the Forms for Exercising State Power. *Indonesian Law Journal*. 2021. Vol. 9, No. 2. Pp. 279–290. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i2.21692>. 2. Burgos S. The modern state as an armed abstraction. Some insights. *Revista Ppublicana*. 2018. Iss. 24. Pp. 105–126. 3. Волошин Ю., Крикун В. Правова глобалізація та міждержавна інтеграція як провідні чинник формування

державної безпеки та суверенітету // Досягнення в галузі соціальних наук, освіти та гуманітарних досліджень : Матеріали II Міжнар. конф. з соц.-економ. та академ. наук (м. Прага, 18–19 черв. 2018 р.). Прага, 2018. С. 351–358. **4.** Kanduc Z. (Post)modern state in a criminological perspective. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. 2008. Iss. 4. Pp. 305–320. **5.** Eroğlu E., Yağmur A. Modern Devletin Yönetim Fonksiyonu Olarak Halkla İlişkiler ve 1980 Sonrası Şekillenışı. *Amme İdaresi Dergisi*. 2020. Cilt 53, Sayı 4. S. 139–167. **6.** Tikhonova O. V., Holdovskyi A. H., Bratasyuk O. B., Chornohor N. S., Herbut N. A., Serohina N. K. The efficiency of tools for social interaction between public authorities and civil society. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, Iss. 51. Pp. 161–170. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.15>. **7.** Feng J. Modern Nation-State Building: The Perspective of Research on NGO // International Conference on Education Science and Management Engineering (ESME) (Beijing, 2011, Aug. 16–18). Beijing : Shanghai TV University, 2011. Pp. 1573–1579. **8.** Бугайчук К. Л. Публічне адміністрування: теоретичні засади та підходи до визначення. *Право і безпека*. 2017. № 3 (6). С. 38–44. **9.** Миронюк Р. В. Публічне адміністрування : конспект лекцій. Дніпро : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 81 с. **10.** Gamlen A. The emigration state and the modern geopolitical imagination. *Political Geography*. 2008. Vol. 27, Iss. 8. Pp. 840–856. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2008.10.004>. **11.** Bezpalova O., Abroskin V., Andriiko O., Syniavska O., Yevdokimenko S. The essence and types of administrative procedures in the activities of higher education institutions as subjects of the implementation of the educational function of the state. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23, Iss. 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/theessence-and-types-of-administrative-procedures-in-the-activities-of-higher-educationinstitutions-as-subjects-of-the-implement-9708.html> (дата звернення: 08.08.2023). **12.** Bezpalova O., Onopriienko S., Tarasov S., Zavalna Zh., Starynskyi M. State environmental security in national and globalization aspects. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 9, No. 3. Pp. 797–806. DOI: [https://doi.org/10.9770/JSSI.2020.9.3\(6\)](https://doi.org/10.9770/JSSI.2020.9.3(6)).

Надійшла до редколегії 10.08.2023

Прийнята до опублікування 14.09.2023

Muzychuk O. M., Buhachuk K. L. Modern State and civil society: promising directions and forms of interaction in the field of public administration

The work embodies the author's view on how interstate integration and globalisation also affect public administration in a particular State, in particular, they introduce a passive role into the very understanding of the State, form a multiple range of actors, both external and internal, especially in the field of civil society, which take over the functions previously performed by the State direct certain areas of public authorities' activities to address global issues

(transnational crime, the consequences of global environmental disasters, etc.), set trends at the level of public administration towards greater decentralisation of the competence of public authorities and, at the same time, towards globalisation of management of certain areas related to global climate change and other global problems.

It is emphasised that in the newest understanding of the paradigm of relations between the modern State and civil society, there is a socially oriented vector of the State, which is diverse and closely related to the needs of the population. The state acts as a kind of “bridge” between society and the potential opportunities for its development and satisfaction of the widest possible range of needs, establishing the so-called “public relations” direction.

The authors propose their own interpretation of public administration as the functioning of a public entity system established by the State, whose activities are aimed at ensuring sustainable development of the State in the process of providing administrative services, implementing laws and by-laws, and interacting with civil society in the national and international dimensions.

The promising directions of interaction between the modern State and civil society, which are divided into separate forms, include interaction of the State with members of diasporas through various institutions and practices, interaction of the State with civil society institutions formed by higher education students, interaction of the State with civil society in the field of environmental security of the State.

Key words: State, civil society, directions, forms, interaction, public administration.

